

Types of civil service in Ukraine: theoretical and legal characteristic

Види державної служби: теоретико-правова характеристика

Nataliia Panova

Key words:

civil administrative service, civil special service, civil military service, civilian service, public service.

Ключові слова:

державна адміністративна служба, державна спеціалізована служба, державна мілітаризована служба, цивільна служба, публічна служба.

Визначення системи і структури державно-службового права як підгалузі адміністративного права є неможливим без звернення до характеристики поняття і змісту державної служби як складного багатогранного соціально-правового явища. Варто зазначити, що питання сутності державної служби не є обділеним із боку науковців і йому присвячено ряд наукових робіт¹. Однак названі вище питання не втратили своєї актуальності та важливості і потребують подальших наукових досліджень. Одним із таких питань є структурно-видова характеристика змісту державної служби.

Перш ніж перейти до характеристики видів державної служби, варто зазначити, що державна служба як вид публічної служби характеризується тим, що: а) здійснюється на державних посадах в державних органах та їх апараті; б) має своєю метою реалізацію завдань і функцій держави; в) регламентується Законом «Про державну службу»², іншими спеціальними законами; г) має свої особливості вступу на державну службу, проходження служби, припинення службових відносин; ґ) пов'язана з присвоєнням рангів, чинів, спеціальних і військових звань; д) характеризується безпартійністю або політичною нейтральністю державних службовців; е) оплачується коштом державного бюджету.

Поряд із загальними рисами, що визначають правову природу державної служби, вона як багатогранне та складне правове явище характеризується своєю внутрішньою структурою, тобто видами державної служби, які, маючи власні особливості (правове регулювання, завдання і функції, проходження служби, статус державних службовців тощо), у сукупності становлять єдину державну службу.

Необхідно зазначити, що на законодавчому рівні питання видів державної служби не знайшло свого вирішення. У теорії адміністративного права із цього приводу існують різні точки зору. Крім того, немає єдиної думки з приводу того, про що саме йде мова: про «типи», «види», «форми» чи «рівні» державної служби. Саме такі різноманітні та різноаспектні поняття часто використовуються при характеристиці державної служби. Найчастіше використовується поняття «види» державної служби, рідше – «типи» й «види». Так, В.Л. Коваленко пропонує застосувати принцип поділу всієї державної служби на два основних типи – цивільну службу і мілітаризовану службу і третій, додатковий тип – спеціалізовану службу³. Типи державної служби, у свою чергу, поділяються ним на види.

Більше прихильників має точка зору, згідно з якою державна служба поділяється тільки на два види: цивільну і мілітаризовану. Так, Ю.М. Старілов зазначає: «Загально визнано поділяти державну службу на

¹ Битяк Ю.П. Державна служба в Україні : організаційно-правові засади [монографія] / Ю.П. Битяк. – Х. : Право, 2005. – 304 с. Ківалов С.В., Біла-Тіунова Л.Р. Публічна служба в Україні : підручник для студ. вищ. навч. закл. / С.В. Ківалов, Л.Р. Біла-Тіунова. – О.: Фенікс, 2009. – 688 с.

Малиновський В.Я. Державна служба: теорія і практика [навч. посіб.] / В.Я. Малиновський. – К.: Атіка, 2003. – 160 с. Петришин А.В. Государственная служба. Историко-теоретические предпосылки, сравнительно-правовой и логико-понятийный анализ [монографія] / А.В. Петришин. – Х.: Факт, 1998. – 168 с.

² Про державну службу : Закон України від 10.12.2015 р. Дата оновлення 21.12.2016 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/889-19>.

³ Виконавча влада і адміністративне право / За заг. ред. В.Б. Авер'янова. – К., 2002. – С. 395.

два види: цивільну (наприклад, служба в державних органах Російської Федерації та її суб'єктів, в адміністрації області) та мілітаризовану (наприклад, військова служба, служба в органах внутрішніх справ, поштової міліції тощо) цивільна служба і мілітаризована можуть включати в себе різні підвиди цих служб, що об'єктивно необхідні державі і створені нею для реалізації спеціальних функцій та особливої внутрішньогалузевої компетенції⁴. О.П. Ноздрачев виокремлює такі три види державної служби: а) федеральна державна служба; б) державна служба суб'єктів Російської Федерації; в) спеціалізована державна служба⁵. Відрізняється погляд Ю.П. Битяка та О.В. Петришина, які пропонують класифікувати державну службу відповідно до конституційного принципу розподілу державної влади на: а) державну службу в органах законодавчої влади; б) державну службу в органах виконавчої влади; в) державну службу в органах судової влади⁶.

Аналіз різних точок зору щодо видів державної служби дає змогу стверджувати, що, оскільки саму державну службу в юридичній науці прийнято розуміти в широкому і вузькому аспектах, то і класифікувати її також можна з огляду на різні аспекти її розуміння. Види державної служби у широкому розумінні відповідають тій класифікації, яка була запропонована В.Б. Авер'яновим і Концепцією реформи адміністративного права. Як видається, у вузькому розумінні державної служби можна виокремити такі її види (деякі вчені називають їх типами державної служби): а) державна адміністративна служба; б) державна спеціалізована служба; в) державна мілітаризована служба.

Щодо державної адміністративної служби варто зазначити, що у теорії адміністративного права її прийнято також називати «цивільна служба»^{7,8,9}. Однак із подальшим розвитком як законодавства про державну службу, так і самого інституту державної служби, виникла необхідність розмежування поняття «адміністративна служба», тобто служба в державній адміністрації (державних органах та їх апараті) та поняття «цивільна служба», тобто служба в державних установах та організаціях, яку, цілком можливо, у майбутньому буде віднесено до окремого виду державної служби – цивільної служби – її особливим статусом. Звернення до зарубіжного досвіду функціонування публічної/державної служби свідчить про те, що цивільна служба – це служба професійного апарату чиновників, тобто осіб, які забезпечують функціонування органів державної влади та місцевого самоврядування. Акцент на цивільному характері служби зроблено у багатьох країнах: Латвії¹⁰, Польщі¹¹.

При цьому важливо зазначити, що у цих країнах цивільну службу поділяють на два види: 1) загальна цивільна служба; 2) спеціалізована цивільна служба. Таке розмежування закріплено, зокрема, в Законі Польщі «Про цивільну службу», який передбачає, що корпус цивільної служби утворюють працівники, які обіймають службові посади в(у): 1) Канцелярії Голови Ради Міністрів; 2) відомствах міністрів і голів комітетів, які входять до складу Ради Міністрів, та відомствах центральних органів урядової адміністрації; 3) воєводських відомствах та інших відомствах, які становлять допоміжний апарат місцевих органів урядової адміністрації, підпорядкованих міністрам або центральним органам урядової адміністрації; 4) Урядовому Центрі Стратегічних Досліджень; 5) комендатурах, інспекціях та інших організаційних одиницях, які становлять допоміжний апарат керівників повітових служб, інспекцій та охорони¹².

Характеризуючи поняття «адміністративна служба», варто зазначити, що воно є однокорінним із поняттям «адміністрація» (у цьому разі «державна адміністрація», тобто система державних органів, насамперед, органів виконавчої влади) і змістовно визначає завдання і функції цього виду служби щодо виконання завдань і функцій держави. Характерними особливостями адміністративної служби є такі: регламентуєть-

⁴ Старилів Ю.Н. Службное право : учебник / Ю.Н. Старилів. – М. : Изд-во БЕК, 1996. – С. 159.

⁵ Ноздрачев А.Ф. Государственная служба : учебн. для подгот. госуд. служащих / А.Ф. Ноздрачев. – М. : Статут, 1999. – С. 45, 51.

⁶ Битяк Ю.П., Петришин О.В. Авторський проект Закону України «Про службу в державних органах та їх апараті» // Вісник Академії правових наук України. – 1998. – № 1. – С. 150–169.

⁷ Дубенко С. Курс державної служби як складова підготовки державних службовців // Вісник УАДУ. – 1996. № 1. – С. 119–122.

⁸ Малиновський В.Я. Державна служба: теорія і практика [навч. посіб.] / В.Я. Малиновський. – К. : Атіка, 2003. – С. 15–16.

⁹ Петришин А.В. Государственная служба. Историко-теоретические предпосылки, сравнительно-правовой и логико-понятийный анализ [монографія] / А.В. Петришин. – Х. : Факт, 1998. – 168 с.

¹⁰ Про державну цивільну службу : Закон Латвії від 07.09.2000 р. Публічна служба. Зарубіжний досвід та пропозиції для України / за заг. ред. В.П. Тимошука, А.М. Школика. – К. : Конус-Ю, 2007. – 735 с.

¹¹ Про цивільну службу : Закон Польщі від 18.12.1998 р. Публічна служба. Зарубіжний досвід та пропозиції для України / за заг. ред. В.П. Тимошука, А.М. Школика. – К. : Конус-Ю, 2007. – 735 с.

¹² Публічна служба. Зарубіжний досвід та пропозиції для України / За заг. ред. В.П. Тимошука, А.М. Школика. – К. : Конус-Ю, 2007. – С. 19.

ся Законом України «Про державну службу»¹³; здійснюється як у державних органах (міністерство, служба, інспекція, агентство, місцева державна адміністрація), так і в апаратах державних органів (Апарат Верховної Ради України, апарати військових формувань, апарати судів тощо); проходження служби пов'язано з присвоєнням рангів; характерною є загальна дисциплінарна відповідальність.

Відповідно до вищезазначеного, адміністративна служба здійснюється у: Апараті Верховної Ради України, Адміністрації Президента України (окрім Глави Адміністрації Президента України та його заступників), Секретаріаті Кабінету Міністрів України, апаратах судових органів, апаратах військових формувань, Апараті Ради національної безпеки і оборони України, Рахунковій палаті України (окрім Голови та членів Рахункової палати), антимонопольних органах (окрім Голови та членів АКУ), Центральній виборчій комісії України (окрім Голови та членів Центральної виборчої комісії), місцевих державних адміністраціях. Важливо зазначити, що перелік цих органів не є вичерпним і цей вид служби може охопити й інші державні органи.

За чинним п. 18 ч. 3 ст. 3 Закону¹⁴, до державної адміністративної служби не належить патронатна служба. З цього приводу варто зазначити таке. Відповідно до Закону України «Про державну службу» (1993)¹⁵, патронатна служба належала до державної адміністративної служби. У теорії адміністративного права з цього питання точилися дискусії: від цілковитого сприйняття цієї позиції¹⁶ – до її заперечення¹⁷. Аргументами на користь заперечення щодо визначення патронатної служби як виду державної служби були такі: особи, що виконують патронатні посади, здійснюють свою діяльність не від імені держави, державного органу (одна з основних ознак державної служби), а від імені посадової особи (патрона); особи, що виконують патронатні посади, здійснюють свою діяльність не на державний орган, не на державу, на не суспільство, а виключно на посадову особу (патрона); прийняття на патронатну посаду здійснюється без проведення конкурсу як основного способу вступу на державну службу; патронатні посади не передбачають низки вимог, які висуваються до осіб, що виконують адміністративні посади: віковий ценз, правообмеження (безпосереднє підпорядкування близькому родичеві або свояку; судимість, несумісна із зайняттям посади; зайняття підприємницькою діяльністю тощо); особи, які обіймають патронатні посади, звільняються із займаної посади у разі звільнення тієї особи, яка прийняла їх на службу; особи, що обіймають патронатні посади, здійснюють, як правило, консультативно-дорадчі функції. Вищенаведене свідчить про те, що патронатна служба характеризується особливостями, які не відповідають сутності державної служби. Оскільки патронатна служба має ознаки публічного характеру, її може бути визначено як різновид публічної служби.

З огляду на вищенаведене варто зазначити, що виключення патронатної служби зі структури державної служби є цілком правомірним і таким, що відповідає міжнародним стандартам публічної служби.

Державній спеціалізованій службі притаманні такі ж ознаки, як і державній службі. Водночас вона має свої власні особливості, які дають підстави виокремити її в окремий вид державної служби – державну спеціалізовану службу: правовими засадами служби є спеціальні закони, що регламентують конкретні

¹³ Про державну службу : Закон України від 10.12.2015 р. Дата оновлення 21.12.2016 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/889-19>.

¹⁴ Про державну службу : Закон України від 10.12.2015 р. Дата оновлення 21.12.2016 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/889-19>.

¹⁵ Про державну службу : Закон України від 16.12.1993 р. Дата оновлення 06.12.2016 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3723-12> (не чинний).

¹⁶ Малиновський В.Я. Державна служба: теорія і практика : навч. посіб. / В.Я. Малиновський. – К. : Атіка, 2003. – 160 с.; Продаєвич О.С. Проходження державної служби в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / О.С. Продаєвич. – О., 2008. – 19 с.

¹⁷ Ківалов С.В., Біла-Тіунова Л.Р. Публічна служба в Україні : підручник для студ. вищ. навч. закл. / Ківалов С.В., Біла-Тіунова Л.Р. – О. : Фенікс, 2009. – С. 129–133.

види служби¹⁸, а Закон «Про державну службу»¹⁹ регламентує тільки ті питання, які не визначено спеціальними законами; проходження служби пов'язано з присвоєнням класних чинів і спеціальних звань; служба чітко і детально регламентована чинним законодавством; для служби є характерним високий рівень субординації; служба у ряді випадків пов'язана з носінням зброї (митна служба, служба в органах внутрішніх справ, прокуратури); для служби характерною є заборона щодо членства у політичних партіях і політичних рухах; для служби характерною є спеціальна дисциплінарна відповідальність, передбачена Дисциплінарними статутами.

Таким чином, спеціалізована служба – це служба в: фіскальних органах (митних, податкових), органах прокуратури, органах внутрішніх справ, дипломатичних та консульських установах, державній кримінально-виконавчій службі.

Аналіз особливостей спеціалізованої державної служби і чинного законодавства про спеціалізовану державну службу свідчить, що цей вид державної служби регулюється окремими спеціальними законодавчими і підзаконними нормативними актами, які мають певною мірою функціональний характер, оскільки відображають особливості спеціалізованої державної служби. Ці нормативно-правові акти являють собою, скоріше, певну нормативну сукупність, ніж систему, оскільки мають доволі самостійний характер і свій предмет регулювання. Отже, сукупність спеціальних нормативно-правових актів щодо регулювання спеціалізованої державної служби, з виокремленням її підвидів, становлять:

- стосовно дипломатичної служби – Закон України від 20.09.2001 р. «Про дипломатичну службу»²⁰, Указ Президента України «Про Консульський статут України»²¹, постанови КМУ «Деякі питання дипломатичної служби»²², «Про затвердження Порядку використання працівниками закордонних дипломатичних установ України власних легкових автомобілів у службових цілях»²³, «Про затвердження Положення про Міністерство закордонних справ України»²⁴, «Про упорядкування оплати праці працівників закордонних дипломатичних установ України»²⁵, «Питання присвоєння рангів державних службовців та співвідношення між рангами державних службовців і рангами посадових осіб місцевого самоврядування, військовими званнями, дипломатичними рангами та іншими спеціальними званнями»²⁶ тощо;
- стосовно служби в органах внутрішніх справ – закони України «Про Національну поліцію»²⁷,

¹⁸ Про дипломатичну службу : Закон України від 20.09.2001 р. Дата оновлення 01.01.2017 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2728-14>.

Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. Дата оновлення 06.12.2016 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/580-19>.

Про прокуратуру; Податковий кодекс від 02.12.2010 р. Дата оновлення 03.12.2017 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.

Митний кодекс України від 13.03.2012 р. Дата оновлення 01.01.2017 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4495-17>.

Про Консульський статус України: Указ Президента України від 02.04.1994 р. Дата оновлення 21.05.2002 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/127/94>.

¹⁹ Про державну службу : Закон України від 10.12.2015 р. Дата оновлення 21.12.2016 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/889-19>.

²⁰ Про дипломатичну службу : Закон України від 20.09.2001 р. Дата оновлення 01.01.2017 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2728-14>.

²¹ Деякі питання дипломатичної служби : Постанова КМУ від 19.09.2012 р. Дата оновлення 19.09.2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/864-2012-%D0%BF>.

²² Про затвердження Порядку використання працівниками закордонних дипломатичних установ України власних легкових автомобілів у службових цілях : Постанова КМУ від 04.11.2015 р. Дата оновлення 04.11.2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/901-2015-%D0%BF>.

²³ Про затвердження Положення про Міністерство закордонних справ України : Постанова КМУ від 30.03.2016 р. Дата оновлення 31.08.2017 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/281-2016-%D0%BF>.

²⁴ Про упорядкування оплати праці працівників закордонних дипломатичних установ України: Постанова КМУ від 03.07.1999 р. Дата оновлення 03.08.2016 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1246-99-%D0%BF>.

²⁵ Питання присвоєння рангів державних службовців та співвідношення між рангами державних службовців і рангами посадових осіб місцевого самоврядування, військовими званнями, дипломатичними рангами та іншими спеціальними званнями: Постанова КМУ від 20.04.2016 р. Дата оновлення 26.07.2017 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/306-2016-%D0%BF>.

²⁶ Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів: Закон України від 23.12.1993 р. Дата оновлення 03.08.2017 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3781-12>.

²⁷ Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. Дата оновлення 06.12.2016 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/580-19>.

- «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів»²⁸, «Про Дисциплінарний статут органів внутрішніх справ України»²⁹; постанови КМУ «Про затвердження Положення про Міністерство внутрішніх справ України»³⁰, «Про утворення Національної поліції України»³¹, «Про утворення територіального органу Національної поліції»³², «Про затвердження Положення про Національну поліцію»³³, «Про затвердження Положення про проходження служби рядовим і начальницьким складом органів внутрішніх справ»³⁴, «Про затвердження Переліку судів, органів та установ системи правосудді, охорона яких здійснюється підрозділами Національної поліції та Національної гвардії»³⁵ тощо;
- стосовно служби в органах прокуратури – Закон України «Про прокуратуру»³⁶; Постанова Верховної Ради України «Про затвердження Положення про класні чини працівників органів прокуратури України»³⁷; постанови КМУ «Про формений одяг працівників органів прокуратури, яким присвоєні класні чини»³⁸, «Про упорядкування структури та умов оплати працівників органів прокуратури»³⁹ тощо;
 - стосовно служби у фіскальних органах – Податковий кодекс України⁴⁰, постанови КМУ «Про утворення Державної фіскальної служби»⁴¹, «Про Державну фіскальну службу»⁴², «Про утворення територіальних органів Державної фіскальної служби та визнання такими, що втратили чинність, деяких актів Кабінету міністрів України»⁴³, «Про утворення Міжрегіональної митниці Державної фіскальної служби»⁴⁴, митної служби – Митний кодекс України⁴⁵; Закон України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів»⁴⁶; постанови КМУ «Про Комплексну програму

²⁸ Про Дисциплінарний статут органів внутрішніх справ України: Закон України від 22.02.2006 р. Дата оновлення 09.06.2013 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3460-15>.

²⁹ Про затвердження Положення про Міністерство внутрішніх справ України : Постанова КМУ від 28.10.2015 р. Дата оновлення 02.09.2017 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/878-2015-%D0%BF>.

³⁰ Про утворення Національної поліції України : Постанова КМУ від 02.09.2015 р. Дата оновлення 02.09.2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/641-2015-%D0%BF>.

³¹ Про утворення територіального органу Національної поліції : Постанова КМУ від 13.10.2015 р. Дата оновлення 13.10.2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/831-2015-%D0%BF>.

³² Про затвердження Положення про Національну поліцію : Постанова КМУ від 28.10.2015 р. Дата оновлення 20.07.2017 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/877-2015-%D0%BF>.

³³ Про затвердження Положення про проходження служби рядовим і начальницьким складом органів внутрішніх справ : Постанова КМУ від 29.07.1991 р. Дата оновлення 07.11.2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/114-91-%D0%BF/paran10#n10>.

³⁴ Про затвердження Переліку судів, органів та установ системи правосудді, охорона яких здійснюється підрозділами Національної поліції та Національної гвардії: Постанова КМУ від 01.12.2017 р. Дата оновлення 01.12.2017 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/902-2017-%D0%BF>.

³⁵ Про затвердження Положення про класні чини працівників органів прокуратури України : Постанова Верховної Ради України від 06.11.1991 р. Дата оновлення 15.07.2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1795-12>.

³⁶ Податковий кодекс від 02.12.2010 р. Дата оновлення 03.12.2017 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.

³⁷ Про формений одяг працівників органів прокуратури, яким присвоєні класні чини: Постанова КМУ від 07.09.1998 р. Дата оновлення 11.06.2013 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1392-98-%D0%BF>.

³⁸ Про упорядкування структури та умов оплати працівників органів прокуратури: Постанова КМУ від 31.05.2012 р. Дата оновлення 06.09.2017 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/505-2012-%D0%BF>.

³⁹ Про утворення Державної фіскальної служби: Постанова КМУ від 21.05.2014 р. Дата оновлення 21.05.2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/160-2014-%D0%BF>.

⁴⁰ Митний кодекс України від 13.03.2012 р. Дата оновлення 01.01.2017 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4495-17>

⁴¹ Про Державну фіскальну службу: Постанова КМУ від 21.05.2014 р. Дата оновлення 27.08.2016 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/236-2014-%D0%BF/paran162#n162>.

⁴² Про утворення територіальних органів Державної фіскальної служби та визнання такими, що втратили чинність, деяких актів Кабінету міністрів України: Постанова КМУ від 06.08.2014 р. Дата оновлення 06.08.2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/311-2014-%D0%BF>.

⁴³ Про утворення Міжрегіональної митниці Державної фіскальної служби: Постанова КМУ від 08.08.2016 р. Дата оновлення 08.08.2016 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/495-2016-%D0%BF>.

⁴⁴ Про Комплексну програму забезпечення житлом військовослужбовців, осіб рядового і начальницького складу органів внутрішніх справ, Державної кримінально-виконавчої служби, службових осіб митних органів та членів їх сімей: Постанова КМУ від 29.11.1999 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2166-99-%D0%BF>.

⁴⁵ Про Консульський статус України: Указ Президента України від 02.04.1994 р. Дата оновлення 21.05.2002 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/127/94>.

⁴⁶ Про Дисциплінарний статут органів внутрішніх справ України: Закон України від 22.02.2006 р. Дата оновлення 09.06.2013 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3460-15>.

забезпечення житлом військовослужбовців, осіб рядового і начальницького складу органів внутрішніх справ, Державної кримінально-виконавчої служби, службових осіб митних органів та членів їх сімей»⁴⁷, «Про Державну фіскальну службу України»⁴⁸ тощо.

Таким чином, на відміну від державної адміністративної служби, правове регулювання спеціалізованої державної служби характеризується тим, що: відсутній загальний законодавчий акт, дія якого поширювалася б на цей вид служби, на кшталт Закону «Про державну службу», який поширюється на всю адміністративну державну службу; кожен підвид цього виду служби має свій спеціальний закон, який визначає основні засади його функціонування; виокремлено тільки спеціальні нормативно-правові акти, дія яких поширюється на підвиди цього виду служби; Закон «Про державну службу»⁴⁹ поширюється на спеціалізовану державну службу тільки в тій частині, яка не врегульована спеціальними законами; спеціалізована державна служба не регламентується нормами трудового права.

Мілітаризована служба є державною службою особливого характеру, яка полягає у професійній діяльності придатних до неї за станом здоров'я і віком громадян України, пов'язаній із захистом Вітчизни. Мілітаризована служба, характеризуючись рядом ознак, притаманних державній службі, водночас має власні особливості, які дають підстави виокремити її в окремий вид державної служби – мілітаризовану службу: основним завданням служби є оборона України, захист її суверенітету, територіальної цілісності й недоторканності; суб'єктами служби є військовослужбовці та військовозобов'язані; проходження служби пов'язано з присвоєнням тільки військових звань; служба чітко і детально регламентована чинним публічним законодавством; для служби є характерним надзвичайно високий рівень субординації; служба пов'язана з носінням зброї.

Таким чином, мілітаризована служба – це служба у(в) Збройних силах України (військова), Військовій службі правопорядку у Збройних силах України, Національній гвардії України, військах Цивільної оборони України, Державній прикордонній службі України, Службі безпеки України, органах спеціального зв'язку та захисту інформації, Державній охороні України. Незважаючи на різноманітність військових формувань (цілі, завдання, функції, призначення, наявність власних законодавчих актів) спільними для них є питання щодо: а) проходження служби; б) присвоєння військових звань; в) дисциплінарної відповідальності; г) соціально-правового захисту.

Для мілітаризованої державної служби є характерним те, що загалом прослідковується, на відміну від попередніх видів служби, більш чітка система законодавства щодо регулювання цього виду служби. Доказом цього є виокремлення загальної групи нормативно-правових актів [47–53], дія яких поширюється на всю мілітаризовану державну службу, і вони регулюють досить широке коло основних питань як самої служби загалом, так і службової кар'єри зокрема.

Водночас систему законодавства мілітаризованої державної служби становлять і спеціальні нормативно-правові акти, які визначають, насамперед, основне призначення того чи іншого підвиду служби, його завдання і функції, повноваження і компетенцію, зокрема: військова служба [47–52]; прикордонна служба [53–55]; служба у Національній гвардії, яка регламентується спеціальним Законом України «Про Національну гвардію України»⁵⁰; служба спецзв'язку та захисту інформації [57–60]; військова служба правопорядку, яка регламентується і спеціальним Законом «Про Військову службу правопорядку у Збройних силах України»⁵¹; служба в органах безпеки, яка регламентується такими спеціальними актами, як закони: «Про Службу безпеки України»⁵², «Про державну таємницю»⁵³; служба у державній охороні, яка регулюєть-

⁴⁷ Про Державну фіскальну службу України: Постанова КМУ від 21.05.2014 р. 27.08.2016 р. Дата оновлення 27.08.2016 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/236-2014-%D0%BF/paran162#n162>

⁴⁸ Про військовий обов'язок і військову службу : Закон України від 25.03.1992 р. Дата оновлення 28.09.2017 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2232-12>.

⁴⁹ Про державну службу : Закон України від 10.12.2015 р. Дата оновлення 21.12.2016 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/889-19>.

⁵⁰ Про Національну гвардію України: Закон України від 13.03.2014 р. Дата оновлення 01.01.2017 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/876-18>.

⁵¹ Про Військову службу правопорядку у Збройних силах України : Закон України від 07.03.2002 р. Дата оновлення 28.12.2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3099-14>.

⁵² Про Службу безпеки України : Закон України від 25.03.1992 р. Дата оновлення 28.12.2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2229-12>.

⁵³ Про державну таємницю : Закон України від 21.01.1994 р. Дата оновлення 05.01.2017 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3855-12>.

ся Законом України «Про державну охорону органів державної влади України та посадових осіб»⁵⁴; служба в військах Цивільного захисту України⁵⁵.

Виокремлюючи військову службу як вид державної служби, необхідно визначитися щодо альтернативної (невійськової) служби, яка, за п. 15 ст. 3 КАС України, також належить до публічної служби⁵⁶. Якщо приналежність військової служби до публічної не викликає запитань, то приналежність до неї альтернативної служби, навпаки, є досить дискусійною та суперечливою. Зокрема, якщо зважати на те, що: 1) альтернативна служба є заміною військовій службі для певної категорії фізичних осіб; 2) особи призиваються на альтернативну службу (тобто в примусовому порядку); 3) альтернативна служба є специфічною формою виконання особою свого військового обов'язку; 4) альтернативна служба гарантується державою, у тому числі й заходами державного примусу, то альтернативна служба може бути різновидом публічної, а отже, і державної служби⁵⁷. Водночас природа альтернативної (невійськової) служби характеризується й іншими ознаками: а) її проходження здійснюється не в державних органах, а на державних підприємствах, в установах та організаціях соціального захисту, охорони навколишнього середовища, а також у сфері комунального, сільського господарства (відсутній державний орган або його апарат як місце здійснення діяльності); б) діяльність пов'язана з обслуговуванням або наданням послуг (а не виконанням державно-владних повноважень); в) діяльність пов'язана з укладенням трудового договору, тобто регламентується нормами трудового права; г) альтернативна служба не пов'язана із прийняттям присяги. Таким чином, немає жодних підстав для віднесення альтернативної (невійськової) служби як до публічної служби, так і до державної служби.

Анотація

Стаття присвячена характеристиці державної служби як єдиної соціально-правової інституції через її структурно-правову складову частину, тобто види державної служби. Визначено три види державної служби: державна адміністративна служба, державна спеціалізована служба, державна мілітаризована служба, охарактеризовано їх особливості. Акцентовано на правових засадах видів державної служби та їх особливостях.

Summary

The article is devoted to a characteristic of civil service as a uniform socio-legal institution through its structural-legal component, i.e. types of civil service. Three types of civil service are identified: civil administrative service, civil special service, civil military service; their features are characterized. An attention is paid to the legal framework of types of civil service and their features.

Використана література:

1. Битяк Ю.П. Державна служба в Україні: організаційно-правові засади [монографія] / Ю.П. Битяк. – Х.: Право, 2005. – 304 с.
2. Ківалов С.В., Біла-Тіунова Л.Р. Публічна служба в Україні: підручник для студ. вищ. навч. закл. / С.В. Ківалов, Л.Р. Біла-Тіунова. – О.: Фенікс, 2009. – 688 с.
3. Малиновський В.Я. Державна служба: теорія і практика [навч. посіб.] / В.Я. Малиновський. – К.: Атіка, 2003. – 160 с.
4. Петришин А.В. Государственная служба. Историко-теоретические предпосылки, сравнительно-правовой и логико-понятийный анализ [монографія] / А.В. Петришин. – Х.: Факт, 1998. – 168 с.

⁵⁴ Про державну охорону органів державної влади України та посадових осіб: Закон України від 04.03.1998 р. Дата оновлення 05.04.2017 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/160/98-%D0%B2%D1%80>.

⁵⁵ Кодекс цивільного захисту України від 02.10.2012 р. Дата оновлення 12.05.2017 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/5403-17>.

⁵⁶ Кодекс цивільного захисту України від 02.10.2012 р. Дата оновлення 12.05.2017 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/5403-17>.

⁵⁷ Про альтернативну (невійськову) службу : Закон України від 18.02.1999 р. Дата оновлення 09.12.2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1975-12>.

5. Про державну службу : Закон України від 10.12.2015 р. Дата оновлення 21.12.2016 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/889-19>.
6. Виконавча влада і адміністративне право / за заг. ред. В.Б. Авер'янова. – К., 2002. – 668 с.
7. Старилов Ю.Н. Служебное право : учебник / Ю.Н. Старилов. – М. : Изд-во БЕК, 1996. – 698 с.
8. Ноздрачев А.Ф. Государственная служба : учебн. для подгот. госуд. Служащих / А.Ф. Наздрачев. – М. : Статут, 1999. – 592 с.
9. Битяк Ю. П., Петришин О.В. Авторський проект Закону України «Про службу в державних органах та їх апараті» / Ю.П. Битяк, О.В. Петришин // Вісник Академії правових наук України. – 1998. – № 1. – С. 150–169.
10. Дубенко С. Курс державної служби як складова підготовки державних службовців / С. Дубенко // Вісник УАДУ. –1996. – № 1. – С. 119–122.
11. Малиновський В.Я. Державна служба: теорія і практика [навч. посіб.] / В.Я. Малиновський. – К. : Атіка, 2003. – 160 с.
12. Петришин А.В. Государственная служба. Историко-теоретические предпосылки, сравнительно-правовой и логико-понятийный анализ : [монографія] / А.В. Петришин. – Х. : Факт, 1998. – 168 с.
13. Про державну цивільну службу : Закон Латвії від 07.09.2000 р. // Публічна служба. Зарубіжний досвід та пропозиції для України / за заг. ред. В.П. Тимошука, А.М. Школика. – К. : Конус-Ю, 2007. – 735 с.
14. Про цивільну службу : Закон Польщі від 18.12.1998 р. // Публічна служба. Зарубіжний досвід та пропозиції для України / за заг. ред. В.П. Тимошука, А.М. Школика. – К. : Конус-Ю, 2007. 735 с. С. 388–426.
15. Публічна служба. Зарубіжний досвід та пропозиції для України / за заг. ред. В.П. Тимошука, А.М. Школика. – К. : Конус-Ю, 2007. – 735 с.
16. Про державну службу : Закон України від 16.12.1993 р. Дата оновлення 06.12.2016 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3723-12> (не чинний).
17. Малиновський В.Я. Державна служба: теорія і практика [навч. посіб.] / В.Я. Малиновський. – К. : Атіка, 2003. – 160 с.
18. Продаєвич О.С. Проходження державної служби в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / О.С. Продаєвич. – О., 2008. – 19 с.
19. Про дипломатичну службу : Закон України від 20.09.2001 р. Дата оновлення 01.01.2017 р. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2728-14> (дата звернення: 17.11.2017 р.).
20. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. Дата оновлення 06.12.2016 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/580-19>.
21. Податковий кодекс від 02.12.2010 р. Дата оновлення 03.12.2017 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
22. Митний кодекс України від 13.03.2012 р. Дата оновлення 01.01.2017 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4495-17>.
23. Про Консульський статус України: Указ Президента України від 02.04.1994 р. Дата оновлення 21.05.2002 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/127/94>.
24. Деякі питання дипломатичної служби : Постанова КМУ від 19.09.2012 р. Дата оновлення 19.09.2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/864-2012-%D0%BF>.
25. Про затвердження Порядку використання працівниками закордонних дипломатичних установ України власних легкових автомобілів у службових цілях: Постанова КМУ від 04.11.2015 р. Дата оновлення 04.11.2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/901-2015-%D0%BF>.
26. Про затвердження Положення про Міністерство закордонних справ України : Постанова КМУ від 30.03.2016 р. Дата оновлення 31.08.2017 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/281-2016-%D0%BF>.
27. Про упорядкування оплати праці працівників закордонних дипломатичних установ України: Постанова КМУ від 03.07.1999 р. Дата оновлення 03.08.2016 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1246-99-%D0%BF>.
28. Питання присвоєння рангів державних службовців та співвідношення між рангами державних службовців і рангами посадових осіб місцевого самоврядування, військовими званнями, дипломатичними рангами та іншими спеціальними званнями: Постанова КМУ від 20.04.2016 р. Дата оновлення 26.07.2017 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/306-2016-%D0%BF>.
29. Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів: Закон України від 23.12.1993 р. Дата оновлення 03.08.2017 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3781-12>.
30. Про Дисциплінарний статут органів внутрішніх справ України: Закон України від 22.02.2006 р. Дата оновлення 09.06.2013 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3460-15>.
31. Про затвердження Положення про Міністерство внутрішніх справ України: Постанова КМУ від 28.10.2015 р. Дата оновлення 02.09.2017 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/878-2015-%D0%BF>.
32. Про утворення Національної поліції України: Постанова КМУ від 02.09.2015 р. Дата оновлення 02.09.2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/641-2015-%D0%BF>.
33. Про утворення територіального органу Національної поліції: Постанова КМУ від 13.10.2015 р. Дата оновлення 13.10.2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/831-2015-%D0%BF>.

34. Про затвердження Положення про Національну поліцію : Постанова КМУ від 28.10.2015 р. Дата оновлення 20.07.2017 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/877-2015-%D0%BF>.
35. Про затвердження Положення про проходження служби рядовим і начальницьким складом органів внутрішніх справ : Постанова КМУ від 29.07.1991 р. Дата оновлення 07.11.2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/114-91-%D0%BF/paran10#n10>.
36. Про затвердження Переліку судів, органів та установ системи правосудді, охорона яких здійснюється підрозділами Національної поліції та Національної гвардії: Постанова КМУ від 01.12.2017 р. Дата оновлення 01.12.2017 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/902-2017-%D0%BF>.
37. Про затвердження Положення про класні чини працівників органів прокуратури України: Постанова Верховної Ради України від 06.11.1991 р. Дата оновлення 15.07.2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1795-12>.
38. Про формений одяг працівників органів прокуратури, яким присвоєні класні чини: Постанова КМУ від 07.09.1998 р. Дата оновлення 11.06.2013 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1392-98-%D0%BF>.
39. Про упорядкування структури та умов оплати працівників органів прокуратури: Постанова КМУ від 31.05.2012 р. Дата оновлення 06.09.2017 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/505-2012-%D0%BF>.
40. Про утворення Державної фіскальної служби: Постанова КМУ від 21.05.2014 р. Дата оновлення 21.05.2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/160-2014-%D0%BF>.
41. Про Державну фіскальну службу : Постанова КМУ від 21.05.2014 р. Дата оновлення 27.08.2016 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/236-2014-%D0%BF/paran162#n162>.
42. Про утворення територіальних органів Державної фіскальної служби та визнання такими, що втратили чинність, деяких актів Кабінету міністрів України: Постанова КМУ від 06.08.2014 р. Дата оновлення 06.08.2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/311-2014-%D0%BF>.
43. Про утворення Міжрегіональної митниці Державної фіскальної служби : Постанова КМУ від 08.08.2016 р. Дата оновлення 08.08.2016 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/495-2016-%D0%BF>.
44. Про Комплексну програму забезпечення житлом військовослужбовців, осіб рядового і начальницького складу органів внутрішніх справ, Державної кримінально-виконавчої служби, службових осіб митних органів та членів їх сімей: Постанова КМУ від 29.11.1999 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2166-99-%D0%BF>.
45. Про Державну фіскальну службу України : Постанова КМУ від 21.05.2014 р. 27.08.2016 р. Дата оновлення 27.08.2016 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/236-2014-%D0%BF/paran162#n162>.
46. Про військовий обов'язок і військову службу : Закон України від 25.03.1992 р. Дата оновлення 28.09.2017 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2232-12>.
47. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей : Закон України від 20.12.1991 р. Дата оновлення 10.12.2017 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2011-12>.
48. Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб : Закон України від 09.04.1992 р. Дата оновлення 11.10.2017 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2262-12>.
49. Про Статут внутрішньої служби Збройних сил України : Закон України від 24.04.1999 р. Дата оновлення 10.12.2017 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/548-14>.
50. Про Статут гарнізонної та вартової служби Збройних сил України : Закон України від 24.03.1999 р. Дата оновлення 16.04.2017 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/550-14>.
51. Про Дисциплінарний статут Збройних сил України : Закон України від 24.03.1999 р. Дата оновлення 16.04.2017 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/551-14>.
52. Про Стройовий статут Збройних сил України : Закон України від 24.03.1999 р. Дата оновлення 16.04.2017 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/549-14>.
53. Про державний кордон : Закон України від 04.11.1991 р. Дата оновлення 01.02.2017 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1777-12>.
54. Про Державну прикордонну службу України : Закон України від 03.04.2003 р. Дата оновлення 30.03.2017 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/661-15>.
55. Про затвердження Положення про Адміністрацію Державної прикордонної служби України: Постанова КМУ від 16.10.2014 р. Дата оновлення 07.08.2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/533-2014-%D0%BF>.
56. Про Національну гвардію України: Закон України від 13.03.2014 р. Дата оновлення 01.01.2017 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/876-18>.
57. Про Державну службу спеціального зв'язку та захисту інформації України : Закон України від 23.02.2006 р. Дата оновлення 09.12.2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3475-15>.
58. Про Національну систему конфіденційного зв'язку : Закон України від 10.01.2002 р. Дата оновлення 19.04.2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2919-14>.
59. Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах : Закон України від 05.07.1994 р. Дата оновлення 19.04.2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/80/94-%D0%B2%D1%80>.

60. Про інформацію : Закон України від 02.10.1992 р. Дата оновлення 01.01.2017 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>.
61. Про Військову службу правопорядку у Збройних Силах України : Закон від 07.03.2002 р. Дата оновлення 28.12.2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3099-14>.
62. Про Службу безпеки України: Закон України від 25.03.1992 р. Дата оновлення 28.12.2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2229-12>.
63. Про державну таємницю : Закон України від 21.01.1994 р. Дата оновлення 05.01.2017 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3855-12>.
64. Про державну охорону органів державної влади України та посадових осіб : Закон України від 04.03.1998 р. Дата оновлення 05.04.2017 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/160/98-%D0%B2%D1%80>.
65. Кодекс цивільного захисту України від 02.10.2012 р. Дата оновлення 12.05.2017 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/5403-17>.
66. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 р. № 2747-IV. Дата оновлення 05.01.2017 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.
67. Про альтернативну (невійськову) службу : Закон України від 18.02.1999 р. Дата оновлення 09.12.2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1975-12>.

Nataliia Panova,
*Candidate of Juridical Sciences, Associate Professor,
Kyiv Institute of Intellectual Property and Law
National University "Odessa Law Academy"*